

L'últim periple dels alemanys nòmades

La caiguda del mur de Berlín va marcar el punt d'arrancada del retorn en massa dels alemanys del Volga. La reunificació esperona milers d'emigrants cap a una terra d'origen que no han conegut mai.

La diàspora alemanya en terres del Volga s'esllangueix. Després de més de dos segles de condicions especials, deportacions, fam i guerres, els descendents alemanys volen tornar a la pàtria dels orígens. Tot i que allà tampoc no els reben amb els braços oberts.

Alsàcia, Dakota, Kazakhs-tan, Suàbia, Transnièster. Tots aquests indrets tan dispersos es troben lligats pels alemanys de la diàspora i el seu passat comú. Dos segles enrere, pagesos de la Baixa Alemanya van ser convidats a instal·lar-se a les ribes del Volga rus i ucraïnès en canvi de privilegis i possessions; a la fi del segle XIX, abolits els privilegis, molts d'ells i els seus descendents van buscar millor fortuna a les estepes nord-americanes; a Rússia van tastar també el bastó de les deportacions en les guerres mundials i, a les darreries del segle XX, tor-

nen a casa. Acusats de col·laborar amb el règim nazi durant mig segle, ara els seus compatriotes els diuen "russos fastigosos". Van patir pel fet de ser alemanys a la Unió Soviètica i ara pateixen pel de ser russos a Alemanya.

Terra i privilegis. Caterina II, emperadriu russa d'origen alemany, dirigeix a mitjan segle XVIII l'expulsió dels turcs de les terres de la Mar Negra. El projecte de repoblació subsegüent convida pagesos de tot Europa a establir-se al nou territori per produir-hi blat per a les creixents ciutats russes i per imper-

meabilitzar l'imperi, sense fronteres naturals remarcables. La crida de Caterina II, el 12 de juliol de 1763, idealitza unes terres plenes de bandits, llops i serps, i només un grapat d'agricultors de la Baixa Alemanya, experts en tècniques agrícoles innovadores i ja recomanats pels assessors de l'emperadriu, accepta el canvi de latitud. Deixen enrere la guerra dels Set Anys i, sobretot, la persecució religiosa a què havien estat sotmesos. L'oferta "eterna", segons les disposicions del tractat, incloïa terres i la possibilitat d'adquirir-ne a Ucraïna, llibertat fiscal i d'aranzels, llibertat de

culte, exclusió del servei militar per als joves, manteniment de la llengua i la cultura a les escoles i autogovern. De fet, en un segle i escaig, més de cent mil pagesos i artesans de Baden, Alsàcia, Württemberg, Hessen i Renània-Palatinat van fundar vora tres-cents pobles. L'única exigència russa va venir per l'aspecte religiós: els alemanys s'havien de distribuir per les noves viles segons les creences luterana, catòlica o menonita, i en cap cas no podien fer proselitisme entre la població russa.

El 1874, amb Alexandre II, els governs autocràtics russos van decidir d'eliminar els privilegis dels alemanys del Volga i a aquest efecte van reduir l'oferta "eterna" a cent anys. El rus entra a les escoles i a l'administració alemanyes, i els joves són enviats a lluitar contra els turcs, de primer, i contra els japonesos, després. El canvi de segle coincideix, a més, amb problemes de prosperitat a la regió i amb la marxa migratòria cap al nord i cap al continent americà (vegeu requadre). Als ulls de l'estereotip rus, els alemanys que es queden són encara massa pròspers i massa religiosos, fets incompatibles amb les puixants idees revolucionàries. D'acord amb la concepció nacional de Lenin, els anys 20 són testimoni de la creació de la República Soviètica Autònoma dels Alemanys del Volga, però aquest suposat aprofundiment en la descentralització va acompanyat a terme curt i mitjà de la confiscació de les reserves de gra —amb consegüents períodes de fam i un alt índex de mortalitat—, les col·lectivitzacions forçoses de terres en granges i *kolkhozy*, i les tragèdies civils derivades de la Primera Guerra Mundial i de la revolució soviètica.

La deportació de Stalin. L'agost del 1941 no bufaven vents favorables per a la convivència interètnica al Volga. L'abolició de la República Autònoma és el preludi de la deportació de gairebé 400.000 alemanys a Sibèria i a l'Àsia central, sobretot al Kazakhstan. L'avanzada nazi posa en alerta Stalin sobre una imaginària quinta columna formada per alemanys, tà-

tars i txetxens dins l'URSS mateixa. El nou èxode, iniciat un 11 de setembre, posa fi a la manera de viure i, en molts casos, a la vida mateixa dels emigrants alemanys, ara utilitzats de mà d'obra qualificada per al desenvolupament agrícola i industrial de noves zones necessitades. Quinze anys després, Khrúixtxov assumirà el *mea culpa* de la deportació i restablirà el dret de ciutadania dels alemanys, però els exigirà que no tornin a les ribes del Volga. L'enyor de la terra pot més que no la signatura d'un compromís i un bon nombre d'alemanys defuig l'ordre, encara que la majoria ja s'acomoden en ciutats amb noms com Karaganda, Alma-Atà o Duixanbe.

Els anys 60 es comença a tolerar la tornada a la mare pàtria, però no és fins a la *perestroika* que aquest degotís constant esdevé un doll. Els dos-cents mil alemanys i més aollits a la RFA en tres dècades, fins el 1986, representen un nombre ridícul que es quintuplica en només deu anys. Els pics d'aquest moviment migratori seran els anys 1992 i 1993, en què anualment dos-cents mil alemanys emigren esperonats per la reunificació del país cap a una terra d'origen que mai no han conegut.

No obstant això, la tradicional política de "portes obertes" del govern alemany envers la seva diàspora es va reajustar amb la desintegració de la Unió Soviètica. Es cert que la constitució continua garantint el dret a la naturalització dels exiliats que justifiquin els seus orígens, malgrat les previsions de dos milions de nouvinguts. Però l'eufòria pel retorn i per la reunificació representa un alt cost que, amb la unió europea i monetària als fons, provoca la retallada dels projectes per als *aussiedler*: limitació d'habitats, centres d'acollida saturats, minva dels cursos de llengua. Conseqüència: manca d'integració i de competitivitat laboral. Si a això, hi afegim el clima de rebuig creixent contra l'estranger, tot plegat fa que molts immigrants potencials s'ho repensin. La societat alemanya recela de aquest estol de "compatriotes", els responsabilitza del deteriorament de l'economia i acusa els

La conquesta de l'Oest americà

La retallada de privilegis un segle després d'establir-se al Volga empeny de nou els alemanys a fer les maletes i a buscar terres més atractives i tolerants. Del 1880 al 1915 desenes de milers d'alemanys de Rússia emigren cap a les pampes de l'Amèrica del Sud i, sobretot, a les praderies centrals dels Estats Units i del Canadà. Les comunitats provinents de la Mar Negra i la Bessaràbia s'estableixen principalment a les estepes de Dakota i Arkansas, i les poblacions germàniques del Volga s'estimen més d'assentar-se a les planes de Kansas i Nebraska.

A part els béns materials, aquestes comunitats també es van endur de Rússia el *suabi* (baix alemany) i, sobretot, les tradicions i creences religioses. Fruit d'això és l'elevat nombre de creients d'origen alemany que en aquests moments formen part de les comunitats luteranes i menonites de l'Amèrica del Nord.

La massiva emigració alemanya de començament de segle es nota bàsicament a l'estat nord-americà de Dakota del Nord, on es considera que del 30% al 40% de la població actual és descendent d'aquests alemanys nòmades. Tot i que la llengua s'hi manté en estat precari i només la gent més gran la conserva, les associacions i entitats dedicades a la recerca de la història i els llinatges dels avantpassats euroasiàtics hi floreixen. Des dels Estats Units s'organitzen periòdicament "retorns" d'un mes a Crimea i a la Mar Negra (actual Ucraïna), en col·laboració amb agències de viatges expressament creades per a aquests *tours* del record. Alhora, les entitats de descendents alemanys als EUA col·laboren activament en la celebració, cada dos anys, del *Bundestreffen* (encontres de les entitats alemanyes) a Stuttgart, punt d'encontre de tots els descendents d'aquesta nissaga germànica escampats per mig món. És clar, els americans d'origen teutònic també han emigrat en massa cap a les xarxes d'informació. És recomanable de visitar la web Germans from Russia Heritage Collection:

<http://www.lib.ndsu.nodak.edu/gerrus/index.html>

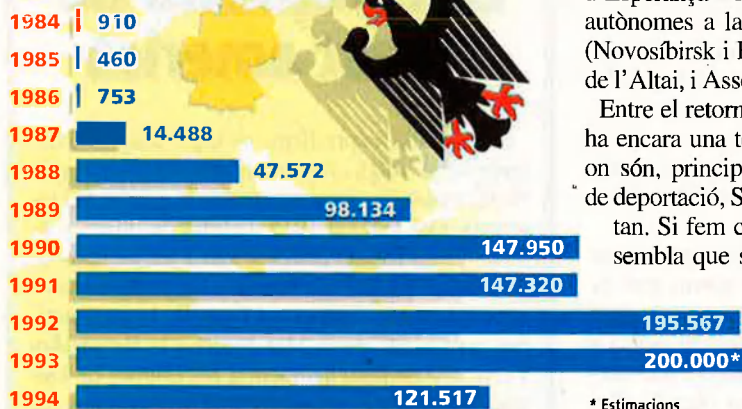
més joves de ser bales perdudes fàcilment manipulables per les emergents sucursals de la màfia russa.

Canvi de política. El govern federal prefereix crear "Alemanyes" a l'exterior i exportar uns mínims

DAVID FERNÁNDEZ

EL RETORN EN XIFRES

Nombre d'immigrants d'origen germànic arribats a Alemanya cada any

* Estimacions

de benestar a les ex-repúbliques soviètiques, abans de continuar acollint russòfons d'ètnia germànica. Fet i fet, aquesta política és un baló d'oxigen per a les malmeses economies d'aquestes repúbliques, que reben amb els braços oberts els marcs de Bonn. En aquest sentit, Ucraïna s'ha afanyat a oferir Crimea per absorbir cent mil alemanys i Rússia ha creat les "Illes d'Esperança" o comunitats semi-autònomes a la Sibèria occidental (Novosibirsk i Holbstadt a la regió de l'Altai, i Assova, prop d'Omsk).

Entre el retorn o la ressituació, hi ha encara una tercera opció: restar on són, principalment a les terres de deportació, Sibèria i el Kazakhstan. Si fem cas de les xifres, no sembla que sigui la solució per als inquiets alemanys. El desànim d'Alexander Dereder, president de la U-

nió d'Alemanys del Kazakhstan i secretari de la Deutsches Haus de la capital, Alma-Atà, és manifest quan assegura que "l'èxode és massiu" i l'il·lustra amb dades: el 1989, només dos anys abans de l'esmicolament de l'URSS, hi havia 960.000 alemanys en aquest grandios país centreasiàtic. Després dels kazakhs i dels eslaus, eren el grup ètnic més destacat (9%). Ara aquesta illa s'ha reduït a la meitat i cada mes en surten deu mil cap a l'oest. A l'anomenada República de les cent nacionalitats, Konstantin Ehrlich dirigeix el periòdic *Deutsche Allgemeine Zeitung*, que ha vist caure tiratges dels 16.000 exemplars als 3.000 en menys d'una dècada i que ja ha dit adéu a 42 companys. Ehrlich, un tot terreny com Dereder, encapçala el moviment social Wiedergeburt (Reinaixença) a la regió d'Alma-Atà i constata, a més, la minva d'escoles alemanyes, de llibres de text, de professorat i d'alumnes.

El 16 de desembre de 1991 el Kazakhstan va proclamar la independència en veu baixa. Des d'aleshores, el país que va ser model de convivència durant l'època soviètica comença a percebre el temor que l'afirmació nacional vagi en detriment de l'estabilitat interètnica. Aquesta preocupació, òbviament, no convenia al govern alemany, que el 1994 ja havia limitat per llei la immigració dels alemanys russos a dos-cents mil anuals. Certament, la mala situació a Alemanya ha generat desil·lusió entre els emigrats. Els qui no s'hi han adaptat han optat per tornar a les repúbliques d'origen amb el passaport alemany sota el braç, per si de cas. S'estimen més de ser els primers de la diàspora que no ciutadans de tercera a la terra dels avantpassats. Però, lluny del somni del reagrupament en una terra promesa prop del Volga, el sentiment dels orígens preval i el Kazakhstan alemany desapareix. El milió de marcs que va costar el flamant edifici de la Deutsches Haus d'Alma-Atà pot ser el darrer testimoni de l'aventura dels alemanys russos. Una aventura de dos segles només.

Albert Balanzà / Martí Crespo

fundació
BANCAIXA

Del 13 al 19
d'octubre

AGENDA

13 Dilluns Conferència

Cicle: **Economía y empleo.**

"Los jóvenes y el mercado de trabajo".

Manuel Martín Serrano.

Catedràtic de Sociologia de la Universitat Complutense.

Sala Sorolla a les 19'30 hores.

14 Dimarts

Conferència

"La importancia de la formación en el desarrollo empresarial".

Federico Duran.

President del Consell Econòmic i Social.

Sala d'Actes a les 19'30 hores.

Dimarts Mediambientals

Cicle: **La Arquitectura y el Urbanismo del Medio Ambiente.**

"La Arquitectura del Ambiente: del racionalismo a la nueva Integralidad".

Rubén Pesci. Arquitecte.

Sala Sorolla a les 19'30 hores.

15 Dimecres Conferència

Cicle: **Lectures d'Ausiàs March.**

"Axí com cell qui.n lo somni.s delita (I)".

Garreth Walters. Universitat de Glasgow, Regne Unit.

Sala Sorolla a les 19'30 hores.

CENTRE CULTURAL
Plaza de Tetuán, 23. Tel. 387 58 84. Valencia